

Neoliberalizmin İkilemi: Büyük Devlet ya da Azalan Toplam Kârlar

Y. Tamer ERGÜL

Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İİBF
Maliye Bölümü
ytergul@anadolu.edu.tr

Neoliberalizmin İkilemi: Büyük Devlet ya da Azalan Toplam Kârlar

Budget Deficits and Total Profits

Özet

1980 sonrasında kamu kesiminin ekonomi içindeki payının azaltılması hem politik hem akademik tartışmalarda yaygın bir biçimde savunulmuştur. Özellikle neoliberal anlayış bu amaçla, kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının azaltılmasını önermiştir. Uygulamaya bakıldığında ise birçok ekonomide devletin payının azaltılmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, kamu harcamalarının toplam kârlar üzerinde olumlu etkisi nedeniyle kamu kesiminin küçültülemediğini ortaya koymaktır. Neoliberal anlayış kamu kesiminin küçültülmesiyle özel sektörün faaliyet alanının genişlemesini dolayısıyla özel kesimin kârlarının artmasını amaçlarken, aslında bu uygulama toplam kârları azaltacaktır. Kamunun toplam kârlar üzerindeki etkisi, özellikle kriz dönemlerinde toplam kârların aşırı azalmasını engelleyerek krizin olumsuz boyutunu daraltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu harcamaları, bütçe açıkları, ekonomik istikrar.

Abstract

After 1980 period, downsizing the public sector in economy is advocated commonly. In order to this, lowering public expenditures and budget deficits is proposed by especially neoliberal approach. However, there is not much evidence about downsizing public sector in many economies. The purpose of this paper is to explain why public sector downsizing is not possible because of the positive effects of public expenditures on total profits. Neoliberal approach aims to broaden private sector activity and so increase its profits. On the other hand, downsizing public sector is limiting total profits. Furthermore, due to the positive effects of the public expenditures on the total profits, modern economies are preserved from serious crises.

Keywords: Public expenditures, budget deficits, economic stability.

1. Giriş: Neoliberalizmin İkilemi

Bütçe açıklarının etkileri iktisat literatüründeki en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Bu tartışmalar yalnızca teorik nitelikte olmayıp, aynı zamanda ekonomik konjonktürle ve ekonomi politikasına ilişkin arayışlarla da yakından ilişkilidir. Örneğin, 1950'li ve 1960'lı yıllarda, en azından gelişmiş ülkelerde görece olarak düşük enflasyon ve düşük işsizlikle beraber sağlanan istikrarlı büyüme ortamında, bütçe aracılığıyla toplam talep yönetimini öngören Keynesyen yaklaşım üzerinde genel bir uzlaşma sağlanmıştır. Ancak enflasyonun ve işsizliğin arttığı, büyümenin düştüğü 1970'li yıllar ile birlikte. Keynesyen politikaların etkinliği de tartışılmaya başlanmış ve bütçe açıklarının olumsuz etkilerini ve toplam talep yönetiminin istikrar bozucu olduğunu vurgulayan görüşler daha çok taraftar toplamaya başlamıştır. Çeşitli iktisatçıların, bütçe açıklarının ekonomiye etkisinin istikrar bozucu, sermaye birikimini ve büyüme sürecini yavaşlatıcı nitelikte olduğuna ilişkin çalışmaları, müdahaleci olmayan, daha muhafazakar bir ekonomi politikası taraftarları için kuramsal destek olmuştur. Muhafazakar ekonomi politikalarına bu destek özellikle neoklasik, Ricardian ve arz yönlü ekonomi yaklaşımlarından gelmiştir. Bu yaklaşımlardan neoklasik iktisat bütçe açıklarının dışlama etkisi yaratarak sermaye birikimini ve büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini savunurken (Bernheim, 1989:57), Ricardian yaklaşım bütçe açıklarının ekonomi üzerinde reel bir etkisinin olmadığı, dolayısıyla maliye politikasının etkisizliği konusu üzerinde durmuştur (Barro, 1989: 37). Özellikle 1980 sonrasında etkili olan arz yanlı iktisat ise, daha çok vergilerin üretim düzeyi üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamış ve bilinen anlamda dışlama etkisinin ötesinde, denk bütçe durumunda dahi yatırımların vergiler nedeniyle dışlanabileceğini iddia etmiştir (Roberts, 1982: 6). Dolayısıyla arz yönlü iktisatçılar yalnızca denk bütçenin sağlanmasını değil, kamu kesiminin küçültülerek yüksek vergileme gereksiniminin de ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmüşlerdir.

1980'li yıllarla beraber bütçe açıklarını, ekonomiye kamu müdahalesini olumsuzlayan bu yaklaşımın genel bir kabul gördüğünü ve 2008 Ekonomik Krizi ile başlayan tartışmaları bir yana bırakırsak, günümüze kadar ana akım iktisadın ayrılmaz bir parçasını olarak geldiğini ifade etmek mümkündür. Bu süreçte ekonomik politikalara yön veren temel çerçeve Washington Konsensüsü ve Maastricht Kriterleri olmuştur. Uygulamada da 1980'li yıllardan bu yana birçok ülkede ekonominin liberalizasyonunu, kamunun küçültülmesini ve denk bütçeyi savunan partiler öne çıkarak işbaşına gelme başarısını göstermişlerdir. Ancak bu noktada ilginç olan, kamu kesiminin küçültülmesinin ve denk bütçenin hem teorik hem politik olarak yaygın bir şekilde savunulması ve bu düşüncedeki partilerin işbaşına gelmelerine rağmen, uygulamada birçok ekonomide bu amaçların gerçekleştirilememiş olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, kamu kesiminin küçültülememesi ve bütçe denkliliğinin sağlanamamasının nedenini, Kalecki'nin bütçe açıkları ve toplam kârlar arasında öngördüğü ilişkiye dayanarak açıklamak ve bütçe açıklarının gerektiğinde konjonktürel dalgalanmalarla mücadele etmek amacıyla kullanılabileceğini göstermektir.

Bu amaçla çalışmada öncelikle, kamu kesiminin küçültülmesini ve denk bütçeyi öngören neoliberal yaklaşıma değinilecek, ardından Kalecki'nin bütçe açıklarının toplam kârlar üzerindeki etkisine ilişkin görüşü incelenecek ve son bölümde konjonktürel dalgalanmalarla mücadelede bütçe açıklarının ne şekilde kullanılabileceği konusu ele alınacaktır.

2. Bütçe Açıkları ve Neoliberal Yaklaşım

Genel bir çerçeveden bakıldığında, özellikle vergilerin azaltılmasını öngören bir vergi reformu ve kamu harcamalarının kısılmasıyla beraber savunulan denk bütçe politikasının, aslında neoliberal yaklaşımın temel unsurlarından biri olduğu görülmektedir. Diğer unsurlar ise, özelleştirme ve deregülasyon, fiyat istikrarının önceliği ve serbest ticaret anlayışıdır (O'Hara, 2000:34). Bu unsurlar sermayenin kârlılığını arttırmaya yönelik olarak birbiriyle uyumludur. Örneğin, kamu açıklarının azaltılması bir yandan sosyal refah harcamaları gibi alanlarda kısıntı yapmayı, diğer yandan özel kesim için önemli olan vergi indirimlerini gerektirmektedir. Özelleştirme uygulamaları kamu kesiminin faaliyet alanlarını sınırlandırarak özel kesimin önünü açarken, deregülasyonlar firmaların karşı karşıya kaldıkları maliyetleri azaltmaktadır. Ekonomi politikalarında fiyat istikrarına öncelik verilmesi, işsizlik ile mücadelenin arka planda kalmasına, artan işsizlik ile beraber işgücünün sermaye karşısındaki gücünün görece olarak azalmasına yol açmıştır. Serbest ticaret anlayışıysa sermayenin küresel dolaşımının önündeki engelleri ortadan kaldırmaktadır. Neoliberal yaklaşım, bu unsurların benimsenip uygulanmasıyla, kamu müdahalesi olmaksızın ekonomik istikrarın ve uzun dönemli büyümenin sağlanabileceğini savunmaktadır.

Bilindiği gibi bu yaklaşım IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların da desteğiyle, 1980'li yıllardan itibaren hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Ancak çeşitli ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde, neoliberal yaklaşımın tüm unsurlarının aynı ölçüde uygulanmış olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Örneğin, özelleştirme, fiyat istikrarı ve serbest ticaret politikaları yaygın bir şekilde benimsenirken, kamu harcamalarının azaltılması ve denk bütçenin sağlanması önerisinin birçok ülkede uygulanmamış olduğu gö-

rülmektedir.¹ Neoliberal politikaların en belirgin uygulandığı ülkelerde dahi, kamu kesiminin küçültülmesi amacı gerçekleştirilememiştir.

Tablo 1. ABD, İngiltere ve Türkiye’de Kamu Harcamalarının ve Bütçe Açıklarının GSMH İçindeki Payları

	ABD		İngiltere		Türkiye	
	Kamu Harcamaları/GSMH	Bütçe Açıkları/GSMH	Kamu Harcamaları/GSMH	Bütçe Açıkları/GSMH	Kamu Harcamaları/GSMH	Bütçe Açıkları/GSMH
1980	21,7	-2,8	38,2	-4,6	26,3	-3,8
1990	22,7	-3,8	37,5	0,6	17,4	-3,0
2000	19,2	2,4	36,2	1,7	39,4	-10,6
2007	21,6	-2,1	40,8	-2,7	24,2	1,4

Kaynak: World Development Report 1991, World Development Indicators 2001-2003, World Development Indicators Online, <http://www.bumko.gov.tr>

Tablo 1’de neoliberal politikaların uygulandığı üç ülkede kamu kesiminin büyüklüğünün ve bütçe açıklarının gelişimi gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, neoliberal politikaların uygulamaya konulduğu 1980’li yıllardan bu yana, her üç ülkede de kamu kesiminin ekonomi içindeki payı görece büyüklüğünü korumaktadır. Bütçe açıkları ise daha değişken olmakta, ancak bütçe denkleğinin kalıcı olarak sağlanamamış olduğu görülmektedir. Kamu kesiminin küçültülmesine ve denk bütçenin gerekliliğine ilişkin tüm söylemlere karşın, neoliberal politikalar açısından uygulamada belirgin ilerlemeler gösterilememiş olması, üzerinde durmaya değer bir olgudur. Bu konuda ilk akla gelen açıklama, politikacıların yeniden seçilme kaygıları nedeniyle, kamu harcamalarını azaltmakta gönülsüz olmalarıdır. Ancak neoliberal programın diğer unsurlarının da geniş kesimler tarafından memnurlukla karşılanmayacak boyutları olduğu açıktır. Örneğin, fiyat istikrarının öncelikli olduğu bir ekonomi politikası anlayışı, sıkı para politikasını ve toplam talebin kontrol edilmesini gerektirmektedir. Bu da emek talebini azaltmaktadır. Uygulamada da 1980’li yıllarla beraber birçok ekonomide, artan reel faizlerle beraber işsizlik oranlarında bir artış gözlenmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, kamu harcamalarının azaltılmasını bütçe denkleğini engelleyen unsurun politik kaygılar olduğunu savunmak güçleşmektedir.

¹ Bu açıdan bakıldığında, Milton Friedman’ın, küçük devletin tek örneği olarak Hong Kong’u vermesi, ancak bu ülkenin de devlet müdahaleciliğinin artmasıyla beraber, gelecekte örnek olmaktan çıkabileceğini belirtmesi ilginçtir (The Economist, 25 Kasım 2006).

3. Kalecki’de Bütçe Açıkları ve Toplam Kârlar İlişkisi

Devletin küçültülmesine, bütçe açıklarının küçültülmesine ilişkin yaygın akademik ve politik söyleme karşın, bu konuda belirgin bir değişim olmamasına ilişkin çelişkiyi açıklamada, Polonya’lı iktisatçı Michal Kalecki’nin çalışmalarının yararlı olabileceği görülmektedir. Bütçe açıkları ile özel kesim kârlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen Kalecki, bütçe açıklarının doğrudan özel kesimin toplam kârlarını artırdığını savunmuştur (Kalecki, 1971: 78). Kalecki bu görüşünü iki aşamada geliştirmiştir. İlk aşamada basitleştirici varsayımlarla toplam kârları etkileyen unsurları ortaya koyan Kalecki, bu amaçla milli gelir eşitliğinden yararlanmışır. Buna göre, kamu harcamasının ve verginin olmadığı kapalı bir ekonomi varsayımı kabul edilirse, GSMH tüketim ve yatırım harcamalarının toplamından oluşmaktadır:

$$Y = C + I \quad (1)$$

Bu GSMH işçiler ve sermayedarlar arasında bölüşülmektedir. GSMH gelir yönüyle toplam kârlar ile ücret ve maaşların toplamından oluşurken, harcama yönüyle toplam yatırımların ve sermayedarlar ile işçilerin tüketimlerinin toplamına eşit olacaktır. Bu durumu bir milli gelir bilançosu yardımıyla göstermek mümkündür:

<i>Toplam kârlar</i>	<i>Toplam yatırım</i>	(2)
<i>Ücret ve maaşlar</i>	<i>Sermayedarların tüketimi</i>	
	<i>İşçilerin tüketimi</i>	
<hr/>	<hr/>	
<i>GSMH</i>	<i>GSMH</i>	

Basitleştirici bir varsayım olarak işçilerin tasarruf etmedikleri kabul edilirse, işçilerin tüketimi gelirlerine eşit olacak ve bilançonun her iki tarafından ücret ve maaşlar ile işçilerin tüketimi kalemleri çıkartılacaktır. Dolayısıyla aşağıdaki eşitlik geçerli olacaktır:

$$\text{Toplam kârlar} = \text{Toplam yatırım} + \text{Sermayedarların tüketimi} \quad (3)$$

Bu noktada, kârların yatırım ve tüketim harcamalarını belirlediği mi yoksa aksinin mi doğru olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Kalecki’ye göre, sermayedarlar verili dönemde daha fazla tüketmeye ya da daha çok yatırım yapmaya karar verebilir, ancak daha çok kazanmaya karar veremezler. Dolayısıyla buradaki nedensellik ilişkisi, sermayedarların tüketimlerinin ve yatırımların kârları belirlediği yönündedir (Kalecki, 1971: 79). Diğer bir ifadeyle, verili dönemdeki toplam kârlar sermayedarların bir önceki dönemdeki yatırım ve tüketim kararları tarafından belirlenmektedir. Eğer sermayedarlar verili bir dönem boyunca, geçmiş dönemle aynı miktarda tüketim ve yatırım harcamasında bulunmaya karar verirlerse, her iki dönemde

de toplam kârlar eşit olacaktır. Kârların durağan olduğu böyle bir denge durumunda yukarıdaki eşitlik önemini yitirecektir. Ancak sermayedarlar içinde buldukları dönemde, bir önceki dönemde elde ettikleri toplam kârlara eşit miktarda yatırım ve tüketim harcaması yapmamaktadırlar. Bu da toplam kârların zaman içinde neden dalgalandığını açıklamaktadır.

Bu basitleştirilmiş modelden gerçek dünyaya uygun daha genel bir modele geçmek mümkündür. Gerçek dünyada GSMH, toplam yatırım, tüketim, mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamaları ve net ihracatın toplamına eşittir. Çıktının toplam değeri ya sermayedarlar ve işçiler arasında bölünmekte ya da vergi olarak ödenmektedir. Dolayısıyla gelir yönünden GSMH, vergi harici toplam kârlar, maaş ve ücretler ve dolaylı ve dolaysız vergilere eşit olacaktır. Gelir ve harcama yönünden milli gelir bilançosuysa aşağıdaki gibi olacaktır:

<i>Toplam kârlar (dolaysız vergi hariç)</i>	<i>Toplam yatırım</i> (4)
<i>Ücret ve maaşlar (dolaysız vergi hariç)</i>	<i>Net ihracat</i>
<i>Vergiler (dolaylı ve dolaysız)</i>	<i>Mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamaları</i>
	<i>Sermayedarların tüketimi</i>
	<i>İşçilerin tüketimi</i>
<hr/>	<hr/>
<i>GSMH</i>	<i>GSMH</i>

Kalecki, toplam kârların belirleyici unsurlarını bulmak için yukarıdaki bilançoğu dönüştürmüş, öncelikle bilançonun her iki yanından vergileri düşüp transferleri ilave etmiştir. Vergilerin düşülmesi ve transferlerin ilave edilmesi ile milli gelir bilançosu aşağıdaki şekilde ifade edilecektir:

<i>Toplam kârlar (vergi hariç)</i>	<i>Toplam yatırım</i> (5)
<i>Ücretler, maaşlar ve transferler (vergi hariç)</i>	<i>Net ihracat</i>
	<i>Bütçe açığı</i>
	<i>Sermayedarların tüketimi</i>
	<i>İşçilerin tüketimi</i>
<hr/>	<hr/>
<i>GSMH</i>	<i>GSMH</i>
<i>-vergiler +transferler</i>	<i>- vergiler +transferler</i>

Bilançonun gelir kısmından vergilerin düşülmesi ile "vergiler" kalemi ortadan kalkmış, transferler kalemi ücret ve maaşlara ilave edilmiştir. Harcama tarafında

ise, mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamalarına transferlerin ilave edilip vergilerin düşülmesiyle bütçe açığı kalemi ortaya çıkmaktadır.

Toplam karları oluşturan unsurları elde etmek için bilançonun her iki yanından da ücret, maaş ve transferlerin düşülmesi gerekmektedir. Böylelikle, bilançonun gelir tarafında yalnızca toplam kârlar kalemi kalmakta, harcama tarafında ise işçilerin tüketiminden ücret, maaş ve transferlerin düşülmesi işçilerin tasarrufunu vermektedir. Bu işlemten sonra toplam kârları belirleyen unsurlar aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\text{Toplam kârlar (vergi hariç)} = \begin{cases} \text{Toplam yatırım} \\ +\text{Net ihracat} \\ +\text{Bütçe açığı} \\ -\text{İşçilerin tasarrufu} \\ +\text{Sermayedarların tüketimi} \end{cases} \quad (6)$$

Eşitlikte görüldüğü gibi toplam kârları olumlu yönde etkileyen unsurlar, toplam yatırım, net ihracat, bütçe açığı ve sermayedarların tüketimi olurken, işçilerin tasarruflarının toplam kârlar üzerindeki etkisi olumsuz olmaktadır. Bütçe açıkları ve dış fazla sayesinde, sermayedarlar tüketimlerinin ve yatırımlarının izin verdiğini ölçünün üzerinde kâr elde edebilmektedirler. Dış fazla verilmesi durumunda bir ekonominin ithalat için harcadığından daha fazla ihracat geliri elde etmesi gibi, bütçe açığı nedeniyle özel sektör vergi olarak ödediğinin üzerinde bir devlet harcaması elde etmektedir. Bu açıdan Kalecki, bütçe açığının yapay bir dış fazlaya benzediğini belirtmiştir. (Kalecki, 1971: 85).

Toplam kârları belirleyen unsurları bir başka şekilde göstermek de mümkündür (Bougrine, 2000:11). Kapalı bir ekonomide yatırımlar, özel kesim tasarrufları ve devlet tasarruflarının toplamına eşittir:

$$(Y-T-C)+(T-G) = I \quad (7)$$

Açık bir ekonomide ise net ihracatın eşitliğe dahil edilmesi gerekmektedir. Net ihracatın eşitliğin sağına eklenmesi, özel kesim toplam tasarruflarının ile gösterilmesi ve eşitliğin yeniden düzenlenmesi ile aşağıdaki eşitlik elde edilmektedir:

$$(\mathcal{S}_p - I) + (T - G) = (X - M) \quad (8)$$

Özel kesim toplam tasarrufları ($\mathcal{S}_p$), hane halkı tasarrufları ($\mathcal{S}_h$) ve firmaların tasarrufları olan dağıtılmamış kârlar (R) olarak ikiye ayrıldığında,

$$S_h + R - I = (G - T) + (X - M) \quad (9)$$

Eşitliği elde edilir. Yine bu eşitlik tekrar düzenlendiğinde, toplam dağıtılmayan kârları oluşturan unsurlar elde edilir:

$$R = (I - S_h) + (G - T) + (X - M) \quad (10)$$

Elde edilen son eşitlik Kalecki'nin yaklaşımına uygundur. Eşitlikte, yatırımların, kamu harcamalarının ve ihracatın, firmaların toplam dağıtılmayan kârlarını olumlu yönde etkilediği, ancak, hane halkı tasarruflarının, vergilerin ve ithalatın, firmaların kârlarını azalttığı görülmektedir. (Bougrine, 2000:21).

Bütçe açıklarıyla toplam kârlar arasındaki bu yönde bir nedensellik ilişkisi, aynı zamanda neden bütün neoliberal söylemlere karşılık, kamu kesiminin küçültülüp bütçenin denkleştirilemediğini de açıklamaktadır. Bu yönde uygulanacak politikaların başarıya ulaşması, kamu kesimiyle birlikte özel kesimin de küçülmesini ve azalan toplam kârları beraberinde getirecektir. Firmaların ortalama kârları düşerken, zaten düşük kâr marjında çalışan firmalar borç ödeyememe, iflas sorunları ile karşı karşıya kalacaklardır. Ayrıca düşen toplam kârlar, firmaların yeni yatırım yapma isteklerini azaltacak, durgunluk ve hatta ekonomik kriz olasılıklarını artıracaktır. Aksine, bütçe açıkları firmaların kârlarını artırmakta ve geleceğe ilişkin beklentilerin olumlu olmasına yardım etmektedir. Bu niteliği ile bütçe açıkları durgunluk ve kriz nedeni değil, tam tersine bu olasılıklara karşı güçlü bir ekonomi politikası aracıdır (Bougrine, 2000:21).

4. Ekonomik Dalgalanmalarla Mücadelede Bütçenin Önemi

Kalecki'nin bütçe açıkları ile toplam kârlar arasında kurduğu ilişkiyi ekonomik dalgalanmalar çerçevesinde yorumlayan Minsky, günümüzde Büyük Bunalım çapında bir ekonomik krizin yaşanmamasını, kamunun ekonomi içindeki ulaşmış olduğu payın büyüklüğüne bağlamıştır. 1929 yılında ABD'de kamu kesiminin büyüklüğünün GSMH'nin % 3'ü kadar olduğunu belirten Minsky, bu büyüklüğün, 1929 ve 1933 yılları arasında ortaya çıkan özel yatırımlardaki daralmanın toplam kârlar üzerindeki olumsuz etkisini dengeleyecek miktarda bütçe açığı vermeye yeterli olmadığını belirtmiştir (Minsky, 1991:158). Oysa günümüzde kamu kesiminin ulaşmış olduğu büyüklük ve bütçe açıklarının varlığı, toplam kârların belli bir düzeyin altına düşmesini engelleyerek ekonomik dalgalanmaların şiddetini azaltmaktadır. Ekonomik dalgalanmaları azaltmak için kamu kesiminin büyüklüğünün ne olması gerektiği konusunda kesin bir ölçü yoktur. Ancak genel olarak kamu kesiminin büyüklüğünün, özel kesimin yatırımlarındaki dalgalanmaları telafi edecek büyüklükte olması gerektiği ifade edilebilir. Dolayısıyla bir ekonomide yatırımların

azalmasından dolayı bir durgunluk tehlikesi varsa, devletin bütçe açıkları özel kesimin kârlarının sürmesine yardımcı olacak kadar büyük olabilmelidir. Bunun anlamı, devletin büyüklüğünün en azından özel kesimin yatırımlarına eşit ya da daha fazla olması gerektiğidir (Minsky, 1986:297). Toplam kârlar kapitalist bir ekonominin gidişatını belirleyen en önemli etken olduğu için, bütçe açıkları ile ekonomik faaliyet düzeyi kontrol edilebilecektir. Ekonomik faaliyet düzeyinin para politikası aracılığı ile kontrol edilmesi ise daha dolaylı olmaktadır. Para politikası gelir ve istihdamı etkilemeden önce varlık değerlerini ve firmaların, hane halklarının ve finansal kuruluşların likiditelerini ve borç ödeme güçlerini etkilemektedir. Bir durgunluğa karşı uygulanacak para politikasının genişletici etkisi faiz oranları ve kredi miktarının artışı aracılığı ile kendisini gösterecektir. Ancak cari ve beklenen kârlar düşük olduğu sürece, faiz oranlarının düşük olmasının ya da kredilerin bulunabilir olmasının yeni yatırımlar yapılması yönünde olumlu bir etkisi olmayacaktır (Minsky, 1986:304). Bununla beraber, eğer bütçe açıkları süreklilik gösterirse, enflasyonist bir etki yaratmakta ve ekonomik istikrarsızlığa katkıda bulunmaktadır. Bütçe açıklarının toplam kârları artırma işlevinin etkin olarak çalışması için, ekonominin normal dönemlerinde büyük bütçe açıklarından kaçınılması daha doğru olacaktır. Öte yandan kamu kesiminin küçültülüp bütçenin her koşulda denk olmasını sağlama çabası yalnızca ekonomik dalgalanmaların şiddetini artıracaktır.

Ekonomik istikrarı sağlama açısından bütçenin önemli bir araç olmasına karşın, Minsky'ye göre "büyük devlet" in varlığı ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi için yeterli değildir. Ekonomik istikrar büyük devletin yanı sıra, gerektiğinde devletin işveren olmasını da içeren bir tam istihdam stratejisini, finansal piyasaların yeniden düzenlenmesine ilişkin bir finansal reformu, tekel karşıtı, rekabetçiliği artıran ve emek yoğun işletmeleri teşvik eden bir sanayi politikasını da gerektirmektedir (Minsky, 1986:309-328).

2008 Ekonomik Krizi de hem toplam talep hem de özel kesimin kârlılığının devamlılığı açısından kamu kesiminin önemini göstermiş, krizin etkilerinin azaltılmasında aktif politikaların gerekliliğini uygulama düzeyinde kabul ettirmiştir.

5. Sonuç

Yukarıda belirtildiği gibi, kamu kesiminin ve bütçe açıklarının toplam kârlar ve dolayısıyla ekonomik faaliyet düzeyi üzerindeki etkisi nedeniyle, kamu kesiminin küçültülmesi ve denk bütçe politikalarının neoliberal yaklaşımın gerçekçi olmayan unsurunu oluşturduğunu ve bu nedenle uygulanmadığı iddia etmek mümkündür. Ayrıca neoliberal yaklaşımın küçük devleti savunmasının esas amacının, kamunun üretken yatırımlardan eğitim sağlık gibi temel hizmetlere kadar birçok alandan çekilip özel kesime yeni kâr alanları açması ve sermayenin kârlılığını artırma çabası olduğu varsayılırsa, kamu kesiminin küçültülmesinin amaçlananın tam tersi bir etki

yapacağı açıktır. Günümüze kadar neoliberal yaklaşım bu çelişkiyi, bir yandan kamu gelirlerini sınırlı tutarak, diğer yandan kamu harcamalarını azaltmaksızın, bileşimini değiştirerek çözmek yoluna gitmiştir. Örneğin, ABD’de seksenli yılların başında uygulandığı gibi, kamu gelirlerini sınırlı tutan bir vergi indirimi politikası özel kesimin karlılığının azalmasını engellerken (Kalecki’nin eşitliğinde vergiler toplam kârları olumsuz etkilemekteydi), kamu harcamalarının azaltılmamasıyla ortaya çıkan kamu açıkları toplam kârları olumlu etkilemiştir. Bunun yanı sıra kamu harcamalarının bileşiminin değişmesi de özel kesimin kârlılığını ayrıca artırmıştır. Birçok ekonomide kamu kesimi üretken yatırımları azaltırken, eğitim, sağlık gibi gelecekte özel kesime ait alanları da özel kesime terk etmiştir. Bu sayede özel kesim için yeni kâr alanları açılmıştır. Kamu harcamalarıysa savunma gibi alanlara kayarak büyüklüğünü ve dolayısıyla toplam kârlar üzerindeki olumlu etkisini korumuştur. Bununla birlikte 2008 Ekonomik Krizi neoliberal söylemin denk bütçe ve küçük devlet konusundaki çelişkinin ortaya çıkması için iyi bir fırsat olmuştur.

Kaynakça

Barro, R. (1989), "The Ricardian Approach to Budget Deficits", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 3, No. 2, 37-54.

Bernheim, D. (1989), "A Neoclassical Perspective on Budget Deficits", *Journal of Economic Perspectives* Vol. 3, No. 2, 55-72.

Bougrine, H. (2000), "Fiscal Policy and the Current Crisis: are Budget Deficits a Cause, a Consequence or a Remedy?", Bougrine, H. (Ed.), *The Economics of Public Spending*, Cheltenham: Edward Elgar, s. 6-29.

Kalecki, M. (1971), "The Determinants of Profits", Kalecki, M. (Ed.), *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy 1933-1970*, London: Cambridge University Press, s. 78-92.

Minsky, H. (1986), *Stabilizing an Unstable Economy*, New Haven: Yale University Press.

Minsky, H. (1991), "The Financial Instability Hypothesis: A Clarification", Feldstein, M. (Ed.), *The Risk of Economic Crisis*, Chicago: The University of Chicago Press, s. 158-166.

O'Hara, P. A. (2000), "The Evolution of a New 'Neoliberal, Balanced Budget' Social Structure of Accumulation? Emerging Prospects for the United States and World Economies", H. Bougrine (Ed.), *The Economics of Public Spending*, Cheltenham: Edward Elgar, s. 30-53.

Roberts, P. (1982), "The Breakdown of the Keynesian Model", Fink, R. (Ed.), *Supply-Side Economics: A Critical Appraisal*, Aletheia Books, s.1-32.